

Listopadová konference bude o vojenském zpravodajství

8.7.2026 - Petra Jungwirthová | Ústav pro studium totalitních režimů ČR

Ústav pro studium totalitních režimů připravuje na listopad mezinárodní konferenci *Pro vlast, nebo pro stranu?*, která se uskuteční v Lichtenštejnském paláci v Praze pod záštitou Úřadu vlády České republiky. O jejích tématech, mezinárodní spolupráci i aktuálních přípravách hovoří historik ÚSTR Daniel Povolný. V závěru rozhovoru se vrací také ke své nedávné účasti na mezinárodní konferenci ve Varšavě, která byla věnována technologiím a metodám zpravodajských služeb zemí sovětského bloku.

Konference „Pro vlast, nebo pro stranu?“ se stane jednou z nejvýznamnějších odborných akcí ÚSTR letošního roku. Proč jste se rozhodli otevřít právě téma vojenských zpravodajských služeb?

Československým vojenským zpravodajským službám, konkrétně Vojenské kontrarozvědce, se věnuji už od roku 2002 a od roku 2022 mám na ÚSTR projekt na čs. vojenskou rozvědku, byť jsem se jí zabýval v souvislosti s okupací Československa v srpnu 1968 již dříve. Logickým krokem bylo tedy v tomto směru uspořádat původně monotematickou konferenci. Z podnětu prof. Igora Lukeše se však záměr změnil do stávající třidenní mezinárodní akce.

Půjde o významné odborné setkání historiků, badatelů a dalších specialistů ze zahraničí i z České republiky zabývajících se fungováním totalitních režimů a především jejich zpravodajských služeb. Hlavním tématem budou vojenské zpravodajské služby a jejich činnost v letech 1938–1992, ale budeme se věnovat také službám civilním. Hodláme přinést nové poznatky o činnosti československých vojenských zpravodajců, o jejich úspěších i neúspěších, organizačním vývoji, personální struktuře, vlivu politických stran i o jejich spolupráci v rámci Varšavské smlouvy. Zároveň se zaměříme na zpravodajské soupeření mezi velmocemi během druhé světové války a studené války.

Přípravy již nyní probíhají naplno. V jaké fázi se nacházíte?

Přípravy postupně nabývají na intenzitě, průběžně řešíme organizační záležitosti a ladíme program jednotlivých bloků podle toho, jak se nám hlásí zájemci od nás i ze zahraničí. O téma vojenských i civilních zpravodajských služeb je velký zájem. Rádi bychom vytvořili skutečně širokou mezinárodní platformu pro výměnu zkušeností a nových poznatků.

Čtyři zahraniční odborníci dostanou poměrně rozsáhlý prostor pro debatu o možnostech výzkumu zpravodajských služeb a bezpečnostních aparátů do začátku 90. let 20. století.

Již nyní je známo, že první konferenční den nabídne výrazný mezinárodní rozměr. Můžete jej přiblížit?

Ano. První den konference kromě standardního zahájení bude mít na programu speciální diskusní panel našeho partnera Evropské sítě Paměť a solidarita (ENRS). Čtyři zahraniční odborníci dostanou poměrně rozsáhlý prostor pro debatu o možnostech výzkumu zpravodajských služeb a bezpečnostních aparátů do začátku 90. let 20. století.

Konference nese název „Pro vlast, nebo pro stranu?“. Co podle vás tato otázka vyjadřuje?

Název odkazuje k jednomu z nejzásadnějších dilemat, kterým příslušníci vojenských zpravodajských služeb, ale také těch civilních v období druhé světové války a studené války čelili. Nakolik sloužili státu a jeho bezpečnosti a nakolik se stali nástrojem vládnoucí ideologie a politické moci. Právě hledání odpovědí na tyto otázky bude jedním z hlavních témat celého setkání.

Jaký význam má skutečnost, že vznikne také odborná publikace?

Zásadní. Konference představuje prostor pro diskusi a výměnu názorů, ale přednesené referáty mají své časové omezení na cca 20 minut. Publikace dává prostor jejich širší rozvinutí a umožní, aby nové poznatky zůstaly dostupné i dalším badatelům, studentům a zájemcům o moderní dějiny. Věříme, že výsledná kniha pak přispěje k dalšímu výzkumu nejen československých zpravodajských služeb i jejich zahraničních spojenců a protivníků.

Proč je podle vás důležité věnovat se dnes výzkumu zpravodajských služeb a bezpečnostních aparátů komunistických režimů?

Bez znalosti fungování těchto institucí nelze plně pochopit mechanismy moci v totalitních režimech. Zpravodajské a bezpečnostní složky byly jedním z klíčových nástrojů, jimiž komunistické režimy udržovaly kontrolu nad společností. Studium jejich činnosti nám umožňuje lépe porozumět nejen minulosti, ale i tomu, jakou roli mohou sehrávat technologie při sledování a kontrole občanů obecně.

Často si představujeme, že komunistické režimy pracovaly především prostřednictvím sítě agentů a informátorů, ale velmi důležitou roli hrály také technologie.

Nedávno jste vystoupil na mezinárodní konferenci ve Varšavě věnované technologiím používaným bezpečnostními a zpravodajskými službami sovětského bloku. Jaký byl její hlavní přínos?

Konference ukázala, jak se v období studené války rozvíjely technické prostředky používané zpravodajskými službami východního bloku. Často si představujeme, že komunistické režimy pracovaly především prostřednictvím sítě agentů a informátorů, ale velmi důležitou roli hrály také technologie. Ať už šlo o prostorové odposlechy, telefonní odposlechy, tajné fotografování a filmování nebo kontrolu korespondence. Východoevropské tajné služby se snažily držet krok se Západem. Přestože technicky často zaostávaly a využívaly nákupy komerční techniky nebo průmyslovou špionáž, jejich prostředky byly pro sledování vlastního obyvatelstva dostatečně účinné.

Čemu jste se ve svém příspěvku ve Varšavě věnoval?

Zaměřil jsem se na srovnání metod prostorových odposlechů, které Státní bezpečnost používala v padesátých a šedesátých letech. Bylo zajímavé sledovat technologický posun i proměnu samotné práce bezpečnostních složek. Zároveň se ukazuje, že díky rozsáhlejší administrativě máme ze šedesátých let mnohem přesnější informace o fungování operativní techniky.

Překvapilo vás během konference něco?

Velmi zajímavá byla úroveň polské Szluzby Bezpieczeństwa v oblasti operativní techniky. Z prezentací polských kolegů navíc vyplynulo, že se u nich dochovalo množství obrazových a technických materiálů, které se v českém prostředí buď nedochovalo vůbec, nebo pouze ve velmi omezené míře.

Jaké pozvání byste adresoval zájemcům o dané téma?

Rád bych všechny zájemce pozval do Lichtenštejnského paláce na konferenci *Pro vlast, nebo pro stranu? Východ-Západ a jejich zpravodajský souboj během druhé světové války a studené války*. Nabídne setkání s předními českými i zahraničními odborníky, představí nejnovější výsledky výzkumu a ukáže, že dějiny bezpečnostních a zpravodajských služeb nejsou uzavřenou kapitolou minulosti. Mnohá témata, která zkoumáme, mají své přesahy i do současnosti.

Děkujeme za rozhovor... !

Pro vlast, nebo pro stranu?

3.—5. 11. 2026

Lichtenštejnský palác, U Sovových mlýnů 506/4, Praha 1

Cílem konference, která se koná pod záštitou Úřady vlády České republiky, je přinést nové informace o činnosti československých vojenských zpravodajců v tomto složitém období, o jejich úspěších, ale i prohrách. Chceme se rovněž zabývat organizačním vývojem vojenské rozvědky a kontrarozvědky, jejich personální strukturou, vlivem vládnoucích politických stran na jejich práci, a také jejich pracovní spoluprací a osobními kontakty se spřátelenými zpravodajskými službami. V neposlední řadě se však zaměříme i na zpravodajské soupeření mezi velmocemi a supervelmocemi na mezinárodní úrovni. Přednáškové bloky budou doplněny podnětnými diskusemi s předními odborníky a dalším doprovodným programem. Z konference bude vydána publikace.

AUTOR: PETRA JUNGWIRTHOVÁ

FOTO: ÚSTR / JAKUB ŠAFRÁNEK

<https://www.ustrcr.cz/pro-vlast-nebo-pro-stranu>